

Krzysztof Bielowny

Cenzura i kontrola księgozbiorów religijnych w diecezji warmińskiej w okresie PRL-u

Studia Elbląskie 8, 47-63

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CENZURA I KONTROLA KSIĘGOZBIORÓW RELIGIJNYCH W DIECEZJI WARMIŃSKIEJ W OKRESIE PRL-U

WPROWADZENIE

Przejęcie władzy w Polsce przez partie komunistyczne w 1945 r. doprowadziło do powstania państwa policyjnego. Obywatele byli inwigilowani na wszystkich płaszczyznach swej działalności — zawodowej, społecznej, politycznej, wyznaniowej, jak i prywatnej. Stworzono ogromny tajny nadzór obserwujący społeczeństwo, w którym prym wiódł Urząd Bezpieczeństwa, Milicja Obywatelska, a także członkowie partii politycznych, jak PPR, PPS, a przede wszystkim członkowie KPP, której *credo* zawierał *Manifest Komunistyczny* z 1848 r. W *Manifestie* tym czytamy: „Gdy w XVIII stuleciu idee chrześcijańskie zwyciężone zostały przez idee oświecenia, społeczeństwo feudalne toczyło swą śmiertelną walkę z rewolucyjną naówczas burżuazją. Idee wolności sumienia i wyznania wyrażały jedynie panowanie wolnej konkurencji w dziedzinie wiedzy”. I dalej: „(...) istnieją nadto prawdy wieczyste, jak wolność, sprawiedliwość itp., wspólne wszystkim ustrojom społecznym. Komunizm zaś znosi wieczyste prawdy, znosi religię, moralność, zamiast nadać im nową formę, sprzeciwia się zatem całemu dotychczasowemu rozwojowi historycznemu”¹. Ideolodzy komunizmu odważyli się wykreślić Boga i „znieść religię”. Od tamtych czasów minęło tyle dziesięcioleci, i choć tak usilnie starano się wyrugować z życia wiarę w Boga, religia mimo wszystko towarzyszyła człowiekowi i nadal mu towarzyszy. Okazało się bowiem, że wszędzie tam, gdzie dyktował swoje prawa, system komunistyczny poniósł klęskę. Jednak dziś w miejsce komunizmu pojawiają się nowe wojujące z Panem Bogiem idee, i to znacznie groźniejsze dla człowieka, a mianowicie idee liberalizmu oświeceniowego, które nadal chcą „znieść religię” z globu ziemskiego, przykładem jest powstająca *Konstytucja Unii Europejskiej*.

Ale wróćmy do pierwszych powojennych lat, kiedy to władze komunistyczne wszelkimi sobie znanymi metodami kontrolowały rynek prasy, publikacji książkowych, treści nadawanych w radio, a potem i w telewizji. Już w roku 1946 zaczęła działać cenzura, która kontrolowała wszystkie publikacje, a także działalność mediów elektronicznych. Z czasem władza komunistyczna podporządkowała sobie prawie cały rynek prasy, rozmaitych wydawnictw, w tym również naukowych,

¹ K. Marks, F. Engels, *Manifest Komunistyczny*, Warszawa 1949, s. 47–48.

i mediów elektronicznych. Tą inwigilacją objęto także Kościół rzymskokatolicki w Polsce, który w okresie komunistycznym był prawie pozbawiony prasy, a do mediów elektronicznych nie był dopuszczany. Wszelkie teksty drukowane podlegały cenzurze, a biuletyny informacyjne wydawane przez kurie biskupie podlegały wyjątkowo ostrej ingerencji. Oprócz cenzurowania biuletynów i druków religijnych władze komunistyczne posunęły się dalej, kontrolując księgozbiory kościelne w seminariach duchownych, instytutach katolickich czy w zbiorach prywatnych księży. Tej inwigilacji podlegała również diecezja warmińska, która wydawała po II wojnie światowej *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne*. Każdy numer pisma podlegał wnikliwej cenzurze, ingerowano we wszystkie teksty, nawet biblijne.

POCZĄTKI CENZURY

W Polsce po II wojnie światowej funkcjonowała cenzura prewencyjna pod nazwą „Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk” (powołany dekretem z 1946), a od lipca 1981 — „Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk”. Instytucja ta zajmowała się kontrolą wszystkich publikacji, drukowanych we wszystkich drukarniach kraju, a także wszystkich publicznych przedstawień teatralnych, estradowych itp., oraz wszystkich polskich audycji radiowych i telewizyjnych. W latach 1945–1980 ingerencje cenzury w tekstach drukowanych nie były w ogóle oznaczane (ani przez pozostawianie „białych plam”, jak przed wojną, ani w żaden inny sposób). Oznaczany był jednakowoż fakt ocenzurowania: każda książka i każde wydawnictwo, łącznie z akcydensami miało zazwyczaj w stopce redakcyjnej (bądź na marginesie akcydensu) numer zamówienia oraz skrót składający się z liter i liczb. To literowo-liczbowe oznaczenie było identyfikatorem cenzora.

Później, już po powstaniu „Solidarności”, kilkakrotnie pojawiały się wydania gazet z „białymi plamami” po ingerencjach cenzury (m.in. we Wrocławiu w dzienniku „Wieczór Wrocławia” w marcu 1981), a później weszła w życie ustawa nakazująca oznaczać takie ingerencje czterema kropkami lub czterema pauzami w nawiasach kwadratowych: [— — — —]. Mimo wprowadzenia stanu wojennego w grudniu 1981 przepis ten na ogół był przestrzegany, aż do końca istnienia w Polsce cenzury, choć na ogół tylko w gazetach, i to takich, których redaktorzy naczelni nie byli zależni od partyjnego concernu „RSW Prasa-Książka-Ruch” — np. takich jak „Tygodnik Powszechny”.

Jednak w latach zniewolenia odpowiedzią na cenzurę stała się podziemna działalność wydawnicza (tzw. drugi obieg). Jednym ze sposobów omijania cenzury były przypadki druku swoistych „errat” lub uzupełnień do publikacji drukowanych oficjalnie, za zgodą cenzury. Uzupełnienia takie zawierały zazwyczaj fragmenty przez cenzurę wykreślone. Oprócz podziemnego edytorstwa kolportowanego poza obiegiem oficjalnym pojawiły się nagrania magnetofonowe z utworami dźwiękowymi, były to teksty czytane przez lektorów lub nagrania dialogów; często w nagraniach takich brali udział znani aktorzy, których głosy były powszechnie rozpoznawalne.

Jarżmo cenzury zmuszało także autorów do nadzwyczajnej niekiedy ekwilibrystyki słowem, dzięki czemu przemycano zakazane przez władze treści „pomiędzy wersami”.

Za swoistą odmianę cenzury można uznać stosowane w Polsce przez wszystkie lata powojenne, aż do 1989 (a także w innych krajach „obozu socjalistycznego”), zagłuszanie zagranicznych radiostacji uznanych przez władze państwa za nieprawomyślne: a więc Radia Wolna Europa czy Głosu Ameryki. Pewien wpływ na zmniejszenie się znaczenia cenzury i zagłuszania miał rozwój telewizji, a zwłaszcza — w latach 80. — telewizji satelitarnej. Był wprawdzie pomysł, aby wzorem niektórych innych krajów „obozu” wprowadzić w Polsce system zezwoleń na instalację anten satelitarnych, ale skończyło się to na nieśmiały próbach ograniczeń, wprowadzanych przez co bardziej chcących się przypodobać władzom zarządców budynków, a uzasadnianych bądź to względami estetycznymi, bądź to względami bezpieczeństwa.

CENZURA W DRUKACH DIECEZJI WARMIŃSKIEJ

Naturalną kolejną zdarzeń od powołania cenzury w Polsce był Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk². W województwach powołano Wojewódzkie Urzędy Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. W województwie olsztyńskim siedziba wojewódzka mieściła się w Olsztynie przy ul. Pieniężnego 2. W późniejszym czasie dokonano kilku zmian w przepisach dotyczących cenzury.

Wszelkie druki w latach pięćdziesiątych były kontrolowane przez władze państwowe. Na terenie województwa olsztyńskiego działała delegatura urzędu z siedzibą w Olsztynie. Cenzura obejmowała wszystkie pisma ukazujące się drukiem. W sposób szczególny kontroli podlegały pisma wyznaniowe. Kontrolowano wszystko. W Archiwum Państwowym w Olsztynie w Zespołach Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk odnajdujemy dość bogaty materiał zgromadzony w latach pięćdziesiątych XX w. dotyczący cenzury.

Cenzura kontrolowała wszystkie druki, także te najmniejsze. Parafia rzymskokatolicka w Sępopolu wydrukowała na maszynie 600 szt. karteczek, które służyły do spowiedzi wielkanocnej. Karta była niewielkiego formatu. Umieszczono na niej tylko kilka napisów, a mianowicie: Spowiedź Wielkanocna, cytat z ewangelii Łukasza 13,3. Ponadto numer karteczki, rok i jaka parafia. Pod tekstem była linijka wykropkowana i napis „własnoręczny podpis”. Po wydrukowaniu karteczek, wszystkie kartki były sprawdzane przez pracownika UKPPIW w Olsztynie. Z przeprowadzonej kontroli sporządzono sprawozdanie, w którym zanotowano, że druk wykonano zgodnie z instrukcją GUKP³.

Bywało bardzo często, kiedy to UKPPIW nie wyrażał zgody na druk blankietów kościelnych. W 1955 r., 23 marca pracownicy Urzędu nie wyrazili zgody na druk trzech formularzy Sądu Kościelnego Diecezji Warmińskiej. Pierwszy dotyczył

² DzU z 1946 r. Nr 34, poz. 210.

³ APO, Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Olsztynie, syg. 613,23, Sprawozdanie z kontroli prewencyjnej — druków ulotnych, z dnia 11 lutego 1955 r., s. 1–2.

— Roty Przysięgi przed złożeniem zeznania, drugi miał formę Wezwania do kancelarii parafialnej w charakterze świadka, a trzeci dotyczył unieważnienia małżeństwa. W sprawozdaniu zanotowano, że nie zezwolono na druk z zgodnie z instrukcją GUKP⁴. Władze komunistyczne dopatrywały się wszędzie wrogiej działalności, a przede wszystkim w działalności Kościoła rzymskokatolickiego.

Nie tylko pisma i formularze wymagały zgody WUKPPiW na druk, ale także każde zrobienie pieczęci było ściśle kontrolowane przez władze. Parafia chcąc mieć własną pieczęć, występowała poprzez Kurię Biskupią do władz o wyrażenie na to zgody. Najczęściej zgodę taką otrzymywano, jednak w prośbie należało podać całą treść pieczęci, a także jej kształt — podłużna czy okrągła⁵.

CENZURA WARMIŃSKICH WIADOMOŚCI DIECEZJALNYCH PRZEZ WŁADZE KOMUNISTYCZNE

W sposób szczególny cenzurą objęte były „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne”. Przed drukiem każdego numeru wszystkie zarządzenia biskupa, kurii biskupiej, listy pasterskie i inne zarządzenia poddawano szczegółowej cenzurze. W numerze 6 z 1951 r. cenzura ingerowała trzykrotnie. Pierwszy raz w zarządzeniu ks. T. Bensch. Rządca diecezji ks. T. Bensch wydał zarządzenie w sprawie mszy św. o północy w Nowy Rok 1951 r. W zarządzeniu pisał: „Ponieważ nasza Ojczyzna w tych warunkach udziału brać nie mogła, udzielam, na podstawie specjalnych upoważnień, zezwolenia na odprawienie jednej Mszy św. o północy w noc rozpoczynającą Nowy Rok...”. Władze cenzorskie dokonały korekty tekstu, wykreślając słowa: „Ponieważ nasza Ojczyzna w tych warunkach udziału brać nie mogła”. Tekst można było drukować w takiej formie: „Udzielam, na podstawie specjalnych upoważnień, zezwolenia na odprawienie jednej Mszy św....”. Decyzję uzasadniano następująco: „W skreślonym tekście autor sugeruje, że jakoby były trudności, nie wymieniając jakie, które nie uniemożliwiły odprawienia nabożeństw z 7 na 8 grudnia 1950 r.”. Pisano dalej, że miałyby to sugerować, że władze świeckie utrudniają Kościołowi w Polsce pracę duszpasterską⁶.

Druga ingerencja cenzury dotyczyła listu pasterskiego do wiernych diecezji warmińskiej. Z listu usunięto cały akapit. Jedno zdanie w sposób szczególny drażniło cenzora, a mianowicie — „Oto są prośby, jakie wespół z Wami wraz z wszystkimi kapłanami diecezji przedkładam kornie Temu, co jest oczekiwaniem i wyzwoleniem narodów”. Uzasadniając swą decyzję, pisano, że z listu zdjęto cały akapit, gdyż usunięcie tylko końcowej treści zdania wymagało by przeredagowania początku Listu. W Uzasadnieniu dalej pisano, że do występowania w imieniu innych narodów nikt nikogo do tego nie upoważnił. Treść jest szkodliwa i musi być usunięta⁷. Cenzor odczytał, jakoby rządca diecezji ogłaszał nadejście mesjasza,

⁴ Tamże, s. 3–6.

⁵ Tamże, s. 7.

⁶ Tamże, syg. 613/22, Sprawozdanie z kontroli prewencyjnej nr 1/51 z dnia 4 lutego 1951 r., s. 1.

⁷ Tamże.

który jest oczekiwany i wszystkich wyzwoli. Nie pojął, że słowa te były kierowane do Jezusa Chrystusa, którego oczekiwano i proszono o wyzwolenie spod jarzma grzechów.

Trzecia ingerencja cenzury dotyczyła artykułu ks. Jana Obląka, polskiego prezbiteriologa. Cenzor usunął słowa, które odnosiły się do kard. Stanisława Hozjusza. Wykreślono: „tu pracował dla dobra Kościoła i Polski w kurii papieskiej...”. Cenzor uzasadnił swą decyzję następująco: „Absolutnie żadnym dobrem dla Polski nie mogło być sprowadzenie przez Hozjusza jezuitów, jak również (...) podporządkowanie polityki królów planom papieży”. W oczach komunistów zakon jezuitów był wrogiem numer jeden dla postępowego ustroju socjalistycznego. Hozjusz, jak zaznaczył cenzor, nic dobrego dla Polski nie uczynił, a szczególnie tym, że sprowadził do Braniewa jezuitów, którzy organizowali szkolnictwo⁸.

Cenzura nie wyrażała także zgody na podawanie na łamach „Warmińskich Wiadomości Diecezjalnych” komunikatów. I tak usunięto informację w sprawie podatku obrotowego, rekolekcji szkolnych i *nolificatio de suspensione*. W uzasadnieniu pisano, że organ urzędowy diecezji powinien podawać jedynie komunikaty służące „uprawianiu kultu religijnego”. Na takie komunikaty „szkoda papieru”⁹.

W numerze trzecim WWD z 1951 r. ocenzurowano także całe zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 grudnia 1950 r. dotyczące kapelanów szpitalnych. Cenzor Bogdan Gutowski pisał, że pisma kościelne nie są najlepszym miejscem do publikacji zarządzeń władz państwowych. Do publikacji zarządzeń ministerialnych służą wszelkiego rodzaju Dzienniki zarządzeń, Ustaw i Monitory. Zarządzenie ministra dotyczyło wysokości wynagrodzeń kapelanów szpitalnych. Minister J. Sztachelski pisał:

1. Dyrekcje zakładów leczniczych obowiązane są z duchownymi, którzy zostali umówieni jako kapelani duchowni, zawrzeć umowę zlecenia.

2. Umowa zlecenie powinna określać wysokość ryczałtowego wynagrodzenia oraz stwierdzenie, że zleceniobiorcy nie przysługuje z tytułu tej umowy świadczenie socjalne, ulgi kolejowe ani mieszkanie.

3. Wynagrodzenie należy ustalić w granicach od 150 do 300 zł w zależności od charakteru zakładu.

4. W każdym przypadku dyrekcja zakładu obowiązana jest uprzednio uzgodnić wysokość wynagrodzenia z kierownikiem wydziału zdrowia oraz kierownikiem referatu wyznań Prezydium Wójewódzkiej Rady Narodowej.

5. Duchowny może być równocześnie kapelanem w kilku zakładach leczniczych, w tym wypadku dyrekcja każdego zakładu powinna z nim zawrzeć osobną umowę¹⁰.

W 1961 r. w numerze 2 WWD władze cenzorskie ingerowały osiem razy. Z „Wiadomości” usunięto całe pozycje, jak zaznaczono w sprawozdaniu z kontroli prewencyjnej, na prośbę Wydziału Wyznań PWRN w Olsztynie¹¹. Cenzura dokona-

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 2.

¹⁰ Tamże, s. 3–4.

¹¹ Tamże, Ingerencje religijne 1961, syg. 613/29, Sprawozdanie z kontroli prewencyjnej nr 4/61, s. 2.

ła usunięcia z drukowanego *Komunikatu Wydziału Szkolnego Kurii Biskupiej*, a dokładnie ze *Wskazań Komisji Szkolnej Episkopatu o Współpracy Rodziców z Duszpasterzem w Katechizacji Dzieci i Młodzieży* dwóch punktów, które brzmiały: „W niedzielnych kazaniach programowych Wielkiej Nowenny, jeśli temat na to pozwala, należy apelować do wychowawczych obowiązków rodziców”. W drugim punkcie czytamy: „doskonałą okazję do stałych pouczeń pedagogiczno-katechetycznych dają osoby Królowej Polski, w czasie tzw. »Chwilki parafialnej«”¹².

W tym samym numerze usunięto z druku kilkudziesięciostronicowy artykuł na temat badaczy Pisma Świętego, czyli Świadców Jehowy. Artykuł był przedrukowany z „Wiadomości Diecezjalnych Lubelskich” z 1959 r. z numerów 1–3. W artykule tym przedstawiono krótki rys historyczny powstania sekty badaczy i życiorys założyciela, nauka badaczy oraz w wielkim skrócie nauka katolicka, ze szczególnym podkreśleniem Pisma św. W podsumowaniu czytamy: „Przeprowadzając syntezę powstania doktryny badaczy, należy stwierdzić, że Russell był religijnym eklektykiem, który rusztowanie swej nauki oparł o adwentystów, a wypełnił je twierdzeniami wszystkich dotychczas istniejących błędnych religii, poczynając od pogaństwa, a kończąc na ostatnich odgałęzieniach protestantyzmu. W stosunku do badaczy, potępiamy błąd, fałszywą naukę i mylne tłumaczenie zagadnień religijnych, a jednocześnie szanujemy każdego ceniąc jego osobistą godność i wolność”¹³.

Ocenzurowano także informacje o sektach w Polsce i na świecie. Informacje te nie pojawiły się na łamach WWD. W ocenzurowanym materiale znajdujemy dość ciekawy szczegół. Czytamy tam, „sekty czasem maskują właściwe oblicze i podają się za katolików, »tak jak wszyscy«. Nasi katolicy, nieraz nawet inteligentni, naiwnie w to wierzą”. Do redakcji „Gościa Niedzielnego” w Katowicach przyszedł niedawno list od jakiegoś inżyniera, który w serdecznych słowach dziękował redaktorowi za umieszczenie w tym piśmie artykułu o Świadcach Jehowy, gdyż — jak zaznaczył — sądził, że to są „lepsi katolicy” i już się do nich zapisał, a teraz po przeczytaniu artykułu w GN otworzyły mu się oczy. Dalej w swym liście prosił o radę, jak się od nich wydostać¹⁴.

Artykuły tej treści informowały duchowieństwo o zagrożeniach, jakie niosły ze sobą sekty, a władze komunistyczne uważały, że nie ma potrzeby informowania o nich księży. Im większe zamieszanie, tym lepiej.

Ponadto cenzura nie pozwalała, by w artykułach pojawiały się takie określenia, jak:

- duch apostołski¹⁵,
- Naród¹⁶,
- Kult Matki Boskiej w naszym Narodzie¹⁷,
- Maryja Królowa Polski¹⁸.

¹² Tamże, Ocenzurowane teksty WWD 1961 nr 2, s. 4.

¹³ Tamże, s. 19.

¹⁴ Tamże, s. 24.

¹⁵ Tamże, 30.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, s. 31.

Były to określenia, które uważano za godzące w racje stanu państwa socjalistycznego. Polska miała być krajem wolnym, a nie oddającym kult Królowej. Hasłem jedynie słusznym, które można było wszędzie używać, było znane hasło: „Proletariusze wszystkich krajów łączcie się”. Cenzura nie mogła pozwolić, by na łamach WWD pojawiło się takie zdanie: „Możemy powiedzieć, że Nawiedzenie¹⁹ było jakimś religijnym plebiscytem, w którym katolicka ludność Warmii opowiedziała się za Kościołem i za swoją Matką i Królową”²⁰. Peregrynacja Obrazu MB Częstochowskiej gromadziła tłumy wiernych zarówno w kościołach, jak i na trasie przejazdu. Było to porażką dla rządzących, którzy mimo tak wielkiego wysiłku i zaangażowania, by pomniejszyć rolę religii w życiu Narodu Polskiego, ciągle odnosili porażki. Tak też było i tym razem.

Cenzura nie pozwalała także drukować na łamach WWD zmian personalnych księży. Cenzurą objęci byli przeważnie ci, których w nomenklaturze aparatu służb bezpieczeństwa²¹ zaliczano do „kleru wojującego”.

KONTROLA KSIĘGOZBIORÓW RELIGIJNYCH

W sierpniu 1960 r. Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk rozpoczął nową formę dyskryminowania Kościoła rzymskokatolickiego. Tym razem łupem władz komunistycznych padały księgozbiory zgromadzone w seminariach duchownych, instytucjach katolickich i u osób duchownych. Decyzja o kontroli księgozbiorów religijnych na terenie województwa olsztyńskiego zapadła w sierpniu 1960 r. w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Olsztynie przy udziale pierwszego sekretarza towarzysza St. Tomaszewskiego, sekretarza organizacyjnego — tow. A. Fornala i kierownika Wydziału Propagandy — tow. J. Szymańskiego. Dnia 20 sierpnia 1960 r. odbyło się spotkanie w Komitecie Wojewódzkim PZPR odpraw ekip kontrolnych. Do przeprowadzenia kontroli powołano trzy komisje:

Pieniężno:

1. tow. Eugeniusz Jędrzejewski — kierownik komisji
2. tow. Chodzicki — wizytator Min. Oświaty (członek)
3. tow. J. Wojnicz — zastępca kierownika Wydziału Wyznań (członek). Do pomocy zostało przydzielonych dwóch pracowników bibliotekarstwa.

Gietrzwałd:

1. tow. Eufemia Kierszka — kierownik komisji
2. tow. M. Płocica — przedstawiciel Kuratorium (członek)
3. tow. F. Rychter — przedstawiciel Wydz. Wyznań (członek)
4. tow. T. Podgórski — urzędnik państwowy (członek)

¹⁹ Mowa jest tu o peregrynacji parafii diecezji warmińskiej przez Obraz M.B. Częstochowskiej — Królowej Polski w latach 1959–1960.

²⁰ APO, UKPPiW w Olsztynie, Ingerencje religijne, syg. 613/29, Ocenzurowane teksty WWD 1961 nr 2, s. 31.

²¹ Tamże, s. 34.

Olsztyn:

1. tow. Marian Fronczek — kierownik komisji
2. tow. Leopold Topczewski — kierownik Wydz. Wyznań
3. Jan Kujawski — przedstawiciel Kuratorium²².

Dnia 22 sierpnia 1960 r. decyzją naczelnika WUKPiW powołano komisję kontrolującą księgozbiór ks. dra Wojtukiewicza w Gietrzwałdzie, gdzie mieścił się instytut katechetyczny²³. Kontrolę przeprowadzono 24 sierpnia. Komisja kontrolna składała się z czterech osób. W protokole odnotowano, że księgozbiór obejmuje około 5 tys. tytułów i obejmuje przede wszystkim zagadnienia teologiczne i pedagogiczne. Komisja wycofała z księgozbioru jak zaznaczono w protokole: „pozycje wrogie lub niezgodne z dzisiejszą racją stanu”. Skonfiskowano 54 tytuły książkowe. Za wrogie uważano publikacje:

1. Jan Kucharzewski, *Od białego do czerwonego caratu*, tom od I do VII.
2. Andreas Ludwig, *Die Kirche im Zeitalter des individualismus*, tom I i II, Breisgau 1931–1933.
3. Johannes Hollsteiner, *Die Kirche um die Christliche Gemeinschaft*, Breisgau 1940.
4. Konrad Algermissen, *Die Gottlosenbewegung der Gegenwart und ihre Überwindung*, Hannover 1933.
5. St. Grabski, *Rewolucja*, Warszawa 1921.
6. Alojzy Poszwa, *Eugenika w Polsce*, Płock 1938.
7. Józef Umiński, *Historia Kościoła*, tom II, Lwów 1934.
8. Romuald Zaniewski, *Teorie o pochodzeniu i rozwoju życia*, Londyn 1953.
9. St. Bukowiecki, *Polityka Polski Niepodległej*, Warszawa 1922.
10. Aleksander Wóycicki, *Chrześcijański Ruch Robotniczy w Polsce*, Warszawa 1921.
11. Barbara Żulińska, *Ku zmartwychwstaniu — Rok Jubileuszowy 1950*.
12. Roman Dmowski, *Przewrót*, Warszawa 1934.
13. Roman Dmowski, *Świat powojenny i Polska*, Warszawa 1931.
14. Ludwik Civardi, *Podręcznik Akcji Katolickiej*, Poznań 1939 (3 egzemplarze).
15. Adolf Bertman, *W służbie ideałów Akcji Katolickiej*, Poznań 1938 (2 egz.).
16. Stefan Wyszyński, *Katolicyzm — Kapitalizm — Socjalizm*, Lublin 1933 (2 egz.).
17. Józef Nowak, *Dokumenty mówią*, Hanower 1947 (2 egz.).
18. Jan Kalan, *Zdobyć świat dla Chrystusa*, Poznań 1937 (2 egz.).
19. Jan Stepa, *Komunizm a światopogląd katolicki*, Poznań 1937 (2 egz.).
20. Ferdynand Machay, *Rola Akcji Katolickiej w sprawie stosunków społecznych*, Poznań (2 egz.).

²² Tamże, Sprawozdanie z przeprowadzonej kontroli z bibliotek seminaryjnych w województwie olsztyńskim, syg. 613/28, s. 19.

²³ Tamże, Kontrola księgozbiorów wyznaniowych 1960 r. syg. 613/28, Upoważnienie do kontroli księgozbioru w Katolickim Instytucie w Gietrzwałdzie w dniach 22–25 sierpnia 1960 r., s. 16.

21. Józef Kobyliński, Eksperymenty gospodarcze w świetle etyki katolickiej, Poznań (2 egz.).
22. Kazimierz Kowalski, Katolickie plany reformy społecznej a ustrój rolny w Polsce, Poznań 1938 (2 egz.).
23. A. Wóycicki, Wychowanie społeczeństwa, Lublin 1938 (2 egz.).
24. Stanisław Adamski, Szkoła wedle nauki Kościoła i uchwał synodu, Poznań 1939 (2 egz.).
25. Katolicka myśl społeczna, Poznań 1938 (11 egz. nadbitek).
26. Ks. dr Bednosz, Udział Akcji Katolickiej w rozwiązaniu kwestii społecznej, Poznań 1939.
27. Ks. T. Gołdyński, Wychowawcy na usługach Akcji Katolickiej, Poznań 1930.
28. Aleksander Wóycicki, Rola wychowania w naprawie niesprawiedliwości społecznej, Poznań.
29. Zofia Kossak, Chrześcijańskie posłannictwo Polski w przeszłości i dziś, Poznań 1938.
30. Dwie encykliki społeczne „Rerum novarum”, Poznań 1937.
31. W obronie rodziny, Warszawa.
32. Wincenty Lutosławski, Państwo narodowe, Wilno 1922.
33. Szczepan Sobalskowski, Troska duszpasterza o małżeństwo chrześcijańskie, Kielce 1938.
34. Semaines Sociales de France — Transformations Sociales, Lyon 1946.
35. J.w. — Le Catholicisme Social, Lyon 1947.
36. J.w. — La Communaute Nationale, Lyon 1947.
37. Par Nicolas Berdiaev, Les Sources et le sens communisme Russe, Paris.
38. J. Duperray, La Question sociale, Paris.
39. Sergiusz Hessen i Mikołaj Hans, Pedagogika i szkolnictwo w Rosji Sowieckiej, Lwów – Warszawa.
40. X. R. Mader, Katolikiem jestem, Księgarnia św. Wojciecha.
41. J. Giertych, My, nowe pokolenie, Księgarnia św. Wojciecha.
42. X. Guerry, Kodeks Akcji Katolickiej, Księgarnia św. Wojciecha.
43. Z. Rzepecka, W służbie dobra i prawdy, Poznań 1931 r.
44. F. Sawicki, Dusza nowoczesnego człowieka, Księgarnia św. Wojciecha.
45. J. Piwowarczyk, Współczesne kierunki społeczne, Kraków 1927.
46. Z. Baranowski, Zagadki życia, Księgarnia św. Wojciecha.
47. K.J., Posłannictwo Katolickiej Polski, Poznań 1939.
48. K.J., Społeczna Służba Kościoła, Poznań 1938.
49. W. Bagha, Świat i zaświaty, Warszawa 1939.
50. K. Górski, Dążenia utopistów a chrześcijański realizm, Poznań.
51. Ferdynand Goetel, Ludzkość, Warszawa.
52. M. Winowska, Misja katolików we współczesnym świecie, Poznań 1938.
53. R. Mader, Wielka tajemnica, Katowice.
54. 200 egzemplarzy broszur różnej treści wydawnictwa w Jasnej Górze²⁴.

²⁴ Tamże, Wykaz skonfiskowanych książek w punkcie kształcenia katechetek w Gietrzwałdzie powiat Olsztyn, s. 13–15.

Wszystkie te publikacje zostały zapakowane w kartony i wywiezione do Olsztyna. Tam też zostały zgromadzone i czekały na dalsze losy.

W tym samym dniu, 22 sierpnia 1960 r., władze cenzorskie wydały kolejny nakaz kontroli całego księgozbioru w Wyższym Seminarium Duchownym „Hosianum” w Olsztynie. Kontrolę w WSD przeprowadzało sześć osób. Kierownikiem zespołu cenzurującego zasoby biblioteczne był Marian Fronczek naczelnik Urzędu. W zespole cenzorów był także L. Topczewski, późniejszy dyrektor Wydziału do Spraw Wyznań w województwie olsztyńskim. Kontrola, jak zaznaczono w upoważnieniu, miała być przeprowadzona w dniach 22–25 sierpnia 1960 r. Kontrola w bibliotece seminaryjnej została przeprowadzona w dniach 22–24 sierpnia. W protokole pokontrolnym odnotowano, że „kontrola w dniach 23 i 24 sierpnia przeprowadzana była pod nieobecność przedstawiciela Seminarium. Po opieczętowaniu zbiorów na zakończenie prac Komisji w pierwszym dniu kontroli (22 bm.), na znak protestu Kierownictwo Seminarium nie delegowało swego przedstawiciela do asystowania w dalszych pracach Komisji”²⁵. Władze komunistyczne były tym zbulwersowane, jak można było tak potraktować urzędników państwowych. Po pierwszym dniu pobytu Komisji ks. rektor WSD w Olsztynie, ks. bp Józef Drzazga wystosował protest na ręce Przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie, prof. Mariana Gotowca. Ks. Rektor opisał dość szczegółowo pobyt komisji w Seminarium Duchownym w pierwszym dniu kontroli, 22 sierpnia. W proteście ks. bp J. Drzazga pisał, że segregacja książek o treści naukowej na odpowiednie i nieodpowiednie godzi w wolność nauki. Wartość pracy naukowej nie zależy od tego, czy jej treść komuś odpowiada lub nie odpowiada, lecz od obiektywnej prawdy, jaką w sobie zawiera. Biblioteka, pisał ks. bp Drzazga, winna posiadać książki o różnych światopoglądach, choćby dlatego, by ukazać ich błędy. Ponadto pisał ks. Rektor, że wiele bibliotek takie książki posiada w swych zbiorach i udostępnia je studentom. Jedynym kryterium, jakie mogłoby być brane, to szkodliwość dla państwa, a takich książek biblioteka w swych zbiorach nie posiadała — oznajmił ks. bp J. Drzazga²⁶. W piśmie ks. Rektor zaznaczył, że „Segregacja książek zakładu teologicznego, jakim jest Seminarium Duchowne, przez urzędników państwowych jest ingerencją w sprawy wewnętrzne wychowania seminaryjnego, co jest sprzeczne z porozumieniem zawartym między Rządem a Episkopatem Polskim z dnia 14 kwietnia 1950 r. (p. 5), oraz oświadczeniem danym przez I Sekretarza PZPR w liście skierowanym do Prymasa Polski z dnia 16 kwietnia 1960 r., że odpada »ingerencja w zagadnienia teologiczne« władz państwowych”. Ks. Rektor zaznaczył, że opieczętowanie biblioteki podważa zaufanie z jakim obie strony winny do siebie się odnosić i stawia Seminarium wśród instytucji podejrzanych i przestępczych. Kończąc pismo, prosił, by wydano odpowiednie zarządzenia celem odpieczętowania księgozbiorów bibliotecznych i zaprzestania dalszej akcji wydzielania z biblioteki książek uznanych za nieodpowiednie²⁷. Poza prof. M. Gotowcem pismo otrzymał także ks. bp T. Wilczyń-

²⁵ Tamże, Protokół pokontrolny z dnia 24 sierpnia 1960 r., s. 33.

²⁶ Tamże, Pismo ks. rektora bpa J. Drzazgi WSD „Hosianum” do prof. Mariana Gotowca Przewodniczącego PWRN w Olsztynie z dnia 22 sierpnia 1960 r., s. 43–44.

²⁷ Tamże, s. 44.

ski — rządcą diecezji warmińskiej, Sekretariat Episkopatu Polski i Wydział do Spraw Wyznań przy PWRN w Olsztynie²⁸.

Mimo protestu, jaki skierował ks. Rektor na ręce przewodniczącego PWRN w Olsztynie M. Gotowca, w kolejnych dniach kontrola księgozbioru w bibliotece seminaryjnej odbywała się, z tym że bez władz seminaryjnych. Tak opisał kontrolę prowadzoną przez urzędników państwowych w pierwszym dniu dyrektor biblioteki seminaryjnej ks. Jan Obłąk. Zaznaczył, że w czasie rewizji zostały odłożone jako nieodpowiednie trzy tomy „Sacrum Poloniae Millenium”, a mianowicie trzeci, czwarty i piąty. Ks. J. Obłąk oznajmił komisji, że książki te są własnością ks. biskupa ordynariusza T. Wilczyńskiego. Ks. bp T. Wilczyński został poinformowany przez władze seminaryjne o konfiskacie wielu książek z biblioteki seminaryjnej. Ponadto został ordynariusz poinformowany o konfiskacie jego trzech tomów. Zażądał zwrotu swych książek, ks. dyrektor J. Obłąk oddał je ks. ordynariuszowi. Urzędnicy zareagowali na to stanowczo, oznajmiając, że sprawę oddadzą do prokuratury²⁹.

Swoją groźbę ponowił naczelnik Urzędu Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk w Olsztynie Marian Fronczek 26 sierpnia 1960 r., kierując pismo do dyrektora Biblioteki Seminaryjnej ks. dra J. Obłąka, prosząc o natychmiastowe dostarczenie trzeciego, czwartego i piątego tomu „Sacrum Poloniae Millenium”, zaznaczając w piśmie, że ostateczny termin dostarczenia ww. pozycji mija 29 sierpnia. Pismo naczelnik Urzędu kończył słowami: „(...) w wypadku nie zastosowania się do powyższej decyzji Urząd nasz wystąpi na mocy art. 6a, dekretu z dnia 5 lipca 1946 r. o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (Dz.U. Nr 34, poz. 210) wraz z późniejszymi zmianami do Prokuratury w celu przeprowadzenia postępowania karnego przeciwko księdzu”³⁰. I tak też się stało. Naczelnik Urzędu M. Fronczek skierował sprawę do prokuratury przeciwko dyrektorowi Biblioteki Seminaryjnej w Olsztynie ks. J. Obłąkowi 29 sierpnia 1960 r. W piśmie do prokuratora W. Matuszewskiego naczelnik M. Fronczek pisał: „(...) w dniach 22–24 sierpnia br. komisja przez nasz Urząd powołana (...) dokonała kontroli księgozbioru w.w. seminarium. W wyniku kontroli 52 tytuły (55 pozycji) o wybitnie antykomunistycznym, antybolszewickim charakterze i sprzecznych z obecną polską racją stanu zakwalifikowano do konfiskaty”. Książki te zostały wydane dopiero 25 sierpnia 1960 r., ale bez trzech tomów „Sacrum Poloniae Millenium”, które zostały przekazane ks. bp. T. Wilczyńskiemu. Kilkakrotnie Urząd dopominał się o te publikacje, ale bezskutecznie³¹.

Kilka dni później, 31 sierpnia 1960 r., w imieniu Kurii Biskupiej Diecezji Warmińskiej w Olsztynie ks. Wojciech Zink — Wikariusz Generalny skierował pismo do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Ks. Zink zaznaczył, że pismo jest odpowiedzią na list Urzędu KPPiW w Olsztynie z dnia 26

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, Pismo ks. Jana Obłąka do Kurii Biskupiej w Olsztynie z dnia 27 sierpnia 1960 r., s. 24–25.

³⁰ Tamże, Pismo Naczelnika Urzędu KPPiW w Olsztynie Mariana Fronczka do Dyrektora Biblioteki — ks. Jana Obłąka w Olsztynie z dnia 26 sierpnia 1960 r., s. 42.

³¹ Tamże, Pismo Naczelnika Urzędu KPPiW w Olsztynie M. Fronczka do Prokuratury Wojewódzkiej w Olsztynie z dnia 29 sierpnia 1960 r., s. 29–30.

sierpnia 1960 r. Wikariusz Generalny Kurii Biskupiej w Olsztynie wyjaśniał w piśmie, że Biblioteka Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie w myśl dekretu z dnia 17 kwietnia 1946 r. jest biblioteką prywatną, nie została włączona do sieci bibliotek publicznych. Dlatego nie podlega ona kontroli władz kompetentnych dla nadzoru nad bibliotekami publicznymi. Ponadto ks. W. Zink, zaznaczył, że rewizja biblioteki przeprowadzona w dniach 22–24 sierpnia 1960 r., dokonana została poza ramami właściwych w tym przedmiocie dekretów i zarządzeń. Wikariusz Generalny w piśmie powołał się na dekret z dnia 5 lipca 1946 r. o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (Dz.U. nr 34, poz. 210), a także dokumenty, które powodowały późniejsze zmiany z dnia 28 lipca 1948 r. (Dz.U. nr 36, poz. 257), z dnia 22 kwietnia 1952 r. (Dz.U. nr 19, poz. 114) i z dnia 11 listopada 1953 r. (Dz.U. nr 49, poz. 239). Zaznaczył, że dokumenty te nie zawierają nic na temat uprawnień Urzędów Kontroli Prasy do kontroli bibliotek zarówno publicznych, jak i prywatnych. Artykuł 2 wspomnianego dekretu z 5 lipca 1946 r. dokładnie określał zakres kompetencji Urzędów Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. W dokumencie czytamy: „Do zadań Głównego Urzędu należy:

1. nadzór nad prasą, publikacjami i widowiskami w zakresie przewidzianym w szczególnych przepisach prawnych;

2. kontrola rozpowszechniania wszelkiego rodzaju utworów za pomocą druku, obrazu i żywego słowa oraz ogłoszeń, zawiadomień i plakatów;

3. kontrola zakładów poligraficznych, zakładów wytwarzających pieczętki (stemple), zakładów wytwarzających publikacje i ilustracje sposobem światłoczułym oraz aparatów do powielania”³².

Ks. W. Zink przywołał w piśmie kolejne dekryty o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi i zaznaczył, że naczelny nadzór i opiekę nad bibliotekami i zbiorami bibliotecznymi sprawuje Minister Oświaty, a od 1951 r. Minister Kultury i Sztuki. Pisał dalej Wikariusz Generalny, że wszystkie wcześniej wymienione i cytowane dekryty nie mają zastosowania do biblioteki prywatnej, a taką była biblioteka Warmińskiego Seminarium Duchownego w Olsztynie.

Ks. Zink na tym wyjaśnianiu nie poprzestał. Podjął się wyjaśnienia problemu kwalifikowania książek jako szkodliwych dla Państwa. Wyjaśniał, że w przeszłości to prawo przysługiwało specjalnym Radom, względnie Komitetom Bibliotecznym, powołanym przez Ministra Oświaty, a w późniejszym czasie przez Ministra Kultury i Sztuki na mocy dekretu z dnia 2 września 1950 r. Jednak dekret ten został zniesiony przez dekret Ministra Kultury i Sztuki z dnia 18 stycznia 1957 r. Przywołał w swej argumentacji kilka artykułów z dekretu, a mianowicie:

§ 1. Uchyla się zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 2 września 1950 r. w sprawie gromadzenia, przechowywania i wyjątkowego udostępniania w bibliotekach druków wycofanych z obrotu.

§ 2. Biblioteki otrzymujące druki o charakterze poufnym lub tajnym mogą udostępniać je czytelnikom w zakresie określonym przez władzę, która wydała druki lub poleciła umieszczenie ich w bibliotece.

³² Tamże, Pismo Kurii Biskupiej Diecezji Warmińskiej w Olsztynie do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Olsztynie z dnia 21 sierpnia 1960 r., s. 26.

§ 3. Ze względu na interes publiczny zakres udostępnienia niektórych kategorii druków powinien być ograniczony regulaminem wewnętrznym biblioteki jedynie do badań naukowych, studiów oraz działalności literackiej, publicystycznej i urzędowej. W szczególności dotyczy to:

- a. druków pornograficznych i innych szkodliwych ze względów wychowawczych,
- b. druków rzadkich i szczególnie cennych.

Ks. Zink kończąc swe wyjaśnienia, zaznaczył, że zakwestionowanie jak i wyeliminowanie, a także konfiskata książek z biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Olsztynie nie ma podstaw prawnych w obowiązujących dekretach i zarządzeniach³³ i poprosił o zwrot wszystkich książek.

Kilka tygodni później, 29 września 1960 r., Wojewódzki UKPPiW w Olsztynie ustosunkował się do pisma Kurii Biskupiej z 31 sierpnia 1960 r. W odpowiedzi zaznaczono, że wszystkie biblioteki podlegają kontroli, także prywatne. A książki skonfiskowane przez urzędników państwowych godziły w ustrój socjalistyczny, bo były to publikacje antyrządowe, nawoływały do waśni narodowych i wyznaniowych, a szczególnie propagowały wojnę. Urząd Kontrolny wycofał się z upominania się trzech tomów „Sacrum Poloniae Millennium”³⁴. Władze państwowe także wycofały sprawę z prokuratury przeciwko ks. J. Obłąkowi³⁵.

Mimo to Kuria Biskupia Diecezji Warmińskiej w Olsztynie kolejny raz pismem z dnia 7 października 1960 r. zaprotestowała przeciwko konfiskacie książek, zaznaczając, że interpretacja ustaw jest niezgodna z duchem ustaw i nie można wykraczać poza zakres samej ustawy³⁶.

W czasie kontroli Biblioteki Seminaryjnej w Olsztynie skonfiskowano 54 pozycje książkowe. A mianowicie:

1. X. Arcybiskup Teodorowicz, Państwo chrześcijańskie a państwo pogańskie, Lwów 1931 (nr inw. S. 163).
2. Katalog, „Skąd czerpać prawdę o wolnomularstwie”, Wilno b.r. (nr inw. S. 17).
3. X. A. Szymański, Zagadnienia społeczne, Lublin 1930 (nr inw. S. 14).
4. J. Wieśniak, Wici-Agraryzm-Siew, Kraków 1937 (nr inw. S. 64).
5. Towarzyszu na słówko, Kraków 1925.
6. Ks. dr F. Machay, Dogmatyczne podstawy Akcji Katolickiej, Poznań 1930.
7. Praca zbiorowa, Międzynarodówki socjalistyczno-komunistyczne eksploatujące sprawę robotniczą, Katowice b.r.
8. Chrześcijaństwo i walka klas.
9. Fr.W. Foerster, Chrześcijaństwo i walka klas, Warszawa 1910.
10. Ks. dr A. Szymański, Akcja Katolicka a działalność gospodarczo-społeczna, Poznań 1930.

³³ Tamże, s. 27.

³⁴ Tamże, Pismo Wojewódzkiego UKPPiW w Olsztynie do Kurii Biskupiej Diecezji Warmińskiej w Olsztynie z dnia 29 września 1960 r., s. 47–48.

³⁵ Tamże, Pismo Naczelnika Urzędu KPPiW w Olsztynie do Prokuratury Wojewódzkiej w Olsztynie z dnia 29 września 1960 r., s. 46.

³⁶ Tamże, Pismo Kurii Biskupiej Diecezji Warmińskiej w Olsztynie do Wojewódzkiego UKPPiW w Olsztynie z dnia 7 października 1960 r., s. 54.

11. D. Gwynn, Watykan a wojna w Europie, Londyn 1946.
12. S. Adamski, Nasz stosunek do państwa, Katowice 1934.
13. E. Kloth, Socjalizm i Żydostwo, Warszawa 1923.
14. S. Adamski, Szkoła wyznaniowa czy mieszana, Poznań b.r.
15. Fr. Kwiatkowski, Brońmy religii w szkole, Poznań 1929.
16. L. Caro, Ku nowej Polsce, Lwów 1923.
17. O. Humpert, Droga śmierci, Poznań 1931.
18. F. Machay, Rozwiązanie sprawy społecznej w ramach Akcji Katolickiej, Poznań 1931.
19. Fr. Bączkowicz, Prawo kanoniczne, Kraków 1932.
20. J. Kłós, Kazania katechizmowe, Poznań 1925.
21. K. Lutosławski, Truciczna duszy chrześcijańskiej — socjalizm, Warszawa 1920.
22. Deklamacje, Kalisz 1939.
23. Katolicyzm, Kapitalizm, Socjalizm, Lublin 1928.
24. A. Kliszewicz, Ku czemu zmierza dzisiejszy świat, Kraków 1935.
25. J. Piskorz, Idźcie i wy do winnicy mojej, Tarnów b.r.
26. St. Bednarski, A jednak winni..., Kraków 1934.
27. Fr. W. Foerster, Etyka a polityka, Lwów 1926.
28. F. Konieczny, Kościół jako polityczny wychowawca narodów, Warszawa b.r.
29. Pamiętnik, Tarnów 1935.
30. J. Debout, Grzechy zaniedbania, Warszawa 1939.
31. List pasterski...
32. Dżafar Sejdamet, Krym, Warszawa 1930.
33. Budujemy Polskę Chrystusową.
34. Wśród problemów szkoły i wychowania, Poznań 1937.
35. K.J., Społeczna służba Kościoła, Poznań 1938.
36. J. Puchałka, Leon XIII a kwestia robotnicza, Kraków 1922.
37. St. Adamski, Parafialna Akcja Katolicka, Poznań 1938.
38. X. Arcybiskup Teodorowicz, O ducha narodu polskiego, Poznań b.r.
39. A. Szymański, Zagadnienia społeczne, Lublin 1929.
40. J. Stepa, U źródeł niemieckiego totalitaryzmu, Warszawa b.r.
41. W piekle ziemi, Warszawa 1933.
42. W. Kalinowski, Bolszewicy, Warszawa 1932.
43. T. Błeszczyński, G.P.U., Warszawa b.r.
44. E. Hadamovsky, Blitzmarsch nach Warschau.
45. Deutsche Besichte.
46. Marxismus, komunismus, bolschewismus.
47. Marxismus am Ende.
48. Die gottlosenbewegung der gegenwartund ihre überwindung.
49. Über den atheischen komunismus.
50. Księga pamiątkowa II Kongresu Związku Misyjnego Duchowieństwa w Polsce, Płock 1938.
51. St. Grabski, Uwagi o bieżącej historycznej chwili Polski, Warszawa 1923.
52. St. Grabski, Rewolucja, Warszawa 1921.

53. A. Krześciński, *Kultura nowoczesna i jej tragizm*, Warszawa 1934.

54. Praca zbiorowa, „*Sacrum Poloniae Millenium*”, Rzym 1956, 1957, 1958 (tom III, IV i V)³⁷.

Skonfiskowany księgozbiór został wywieziony z Biblioteki Seminaryjnej 25 sierpnia 1960 r.³⁸.

W tym samym czasie dokonano także konfiskaty książek w Seminarium Misyjnym Ojców Werbistów w Pieniężnie. Kontrolę urzędnicy Wojewódzkiego UKPPIW z Olsztyna przeprowadzili 23 sierpnia 1960 r. W skład Komisji urzędniczej wchodziły 3 osoby: Jędrzejewski, Chodzicki i Konieczko. Kontrolę księgozbioru przeprowadzono w obecności ks. Jana Skowronka i Józefa Sajdy. Po przeprowadzonej kontroli urzędnicy władz komunistycznych sporządzili protokół, w którym czytamy: „Biblioteka zakładu posiada około 10 tys. książek skatalogowanych oraz około 2 tys. książek nie skatalogowanych. Stwierdzono, iż szereg książek, a w szczególności wydanych w latach 20. jest w swej treści niezgodne (wrogie) do obecnej rzeczywistości”. Dlatego podjęto decyzje o wycofaniu kilkadziesiątu tytułów i postanowiono je wycofać z biblioteki i skonfiskować³⁹.

Wycofano książki:

1. „*Sacrum Poloniae Millenium*”, Rzym 1955–1958 (tom II, III, IV i V).
2. J. Umiński, *Historia Kościoła*, Lwów 1934 (tom II — 11 egzemplarzy).
3. J. Piwowarczyk, *Katolicka etyka społeczna*, Kraków 1948 (część I — 2 egzemplarze; część II — 2 egz.; część III — 14 egz.).
4. L. Gonzaga, *Fatima. Tajemnice i posłannictwo Fatimy* (maszynopis).
5. *Przez naukę do Boga* (maszynopis).
6. J. Sciesiński, *Wychowanie państwowe w świetle zasad nauki katolickiej*, Włocławek 1935.
7. J. Urban, *Akcja unijna a misja religijna Polski* — referat z 1936 r.
8. Tihamer Toth, *O małżeństwie chrześcijańskim*, Kraków 1936.
9. A. Prumbs, *Koedukacja a światopogląd katolicki*, Poznań b.r.
10. M. Hemer, *Dług honorowy*, Anglia 1944.
11. A.G. Michel, *Państwo w okowach masonerii*, Katowice 1937.
12. J. Piwowarczyk, *Encyklika Leona XIII o kwestii robotniczej*, Kraków 1933.
13. B. Kudelka, *Źródła odrodzenia, Brześć n/Bugiem* 1932.
14. W. Cothrein, *Socyalizm, badanie jego podstaw i możliwości*, Warszawa 1908.
15. K. Neundorfer, *Zwischen Kirche und Welt*, Frankfurt 1927.
16. K. Hoerber, *Rom von der Antike bis Mussolini*, Essen 1934.
17. *Erziehung und Unterricht in der Wolschule*, Berlin 1942.
18. F.J. Scheen, *Der Kommunismus*, Marus-Verlag-Berlin 1950.
19. J. Stepa, *Kuszenie nowoczesnego człowieka*, Poznań 1937.
20. L. Pyżalski, *Wrogowie ludu, Zamość* 1938.

³⁷ Tamże, Wykaz tytułów skonfiskowanych w czasie kontroli księgozbioru Warmińskiego Seminarium Duchownego „*Hosianum*” w Olsztynie w dniach 22–25 sierpnia 1960, s. 37–38.

³⁸ Tamże, Upoważnienie wystawione w dniu 25 sierpnia 1960 r. przez Wojewódzki UKPPIW w Olsztynie, s. 18.

³⁹ Tamże, Protokół pokontrolny Biblioteki Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie z dnia 23 sierpnia 1960 r., s. 2–3.

21. J. Nanus, *Wielki Pasterz*, Warszawa b.r.
22. *Panna wierna — rozważania o Matce Bożej*, Jasna Góra 1957 (2 egzemplarze).
23. W. Gathrein, *Der Sozialismus*, Freiburg im Breisgau 1894 (2 egzemplarze).
24. E. Fuchs, *Christliche und marxistische Ethik*, Hamburg 1957.
25. F. Machay, *Zadania duszpasterskie świeckich*, Poznań – Warszawa.
26. L. Pyżalski, *Dzwon na trwoę*, Kraków 1936.
27. J. Monnerot, *Soziologie des Kommunismus*, Berlin 1952.
28. *Akcja Katolicka — zbiór kazań*, Poznań – Warszawa – Wilno – Lublin, b.r.
29. M. Rode, *Kazania społeczne*, Poznań 1937⁴⁰.

W wyniku przeprowadzonych kontroli skonfiskowano 136 tytułów, jak zaznaczono w sprawozdaniu: „o wybitnie antykomunistycznym, antybolszewickim charakterze i sprzecznych z obecną polską racją stanu”. W sumie skonfiskowano 421 egzemplarzy. Sprawozdawca, Marian Fronczek, kończył relację słowami: „Uważam, że postawione przed nami zadanie przeprowadzenia kontroli księgozbiorów Seminarium Księży Werbistów w Pieniężnie i Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie, poszerzone przez miejscowe władze o Bibliotekę Instytutu Katolickiego w Gietrzwałdzie, mimo obecnej dwuosobowej obsady Urzędu, przy wszechstronnej pomocy KW PZPR i Wydziału Wyznań PWRN wypełniliśmy należycie”⁴¹. Można by rzec, władze komunistyczne osiągnęły sukces, konfiskując publikacje książkowe. Choć był on krótkotrwały. Myśli ludzkiej nie da się skrępować ani ograniczyć. Człowiek w swym myśleniu zawsze jest wolny i tu żadnych granic nie da się ustawić.

ZAKOŃCZENIE

Lata 1945–1989 w Polsce były czasem zmagania się społeczeństwa o zachowanie wolności słowa, myślenia, a także godności osobistej. Władze komunistyczne starały się wszelkimi sposobami podporządkować sobie polskie społeczeństwo, nakłonić je do idei komunizmu, ograniczając wolność. Doskonaliśmy przykładem jest cenzura, która dokonywała kontroli wszystkich publikacji i wszystkich mediów elektronicznych. Okres PRL-u można podzielić na kilka podokresów. Pierwszy podokres to lata 1945–56, lata stalinowskie, gdzie niszczone wszelkie przejawy wolności słowa i myśli ludzkiej. Wielu synów polskiej ziemi oddało swe życie za to tylko, że nie pozwolili skrępować swej myśli. Drugi etap to lata 1956–81, w którym to walka władz komunistycznych z wolnością słowa była już bardziej wyrachowana, przemyślana, czyniono to w „białych rękawiczkach”. Aparat policyjny działał coraz sprawniej, miał coraz lepiej wyszkolone kadry. Inwigilacją obejmował wszystkie dziedziny życia społecznego. Trzeci okres to lata 1981–89, okres postsolidarnościowy. Walka Narodu Polskiego o suwerenność

⁴⁰ Tamże, Wykaz skonfiskowanych książek w Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie z dnia 25 sierpnia 1950 r., s. 4.

⁴¹ Tamże, Sprawozdanie z przeprowadzonej kontroli z bibliotek seminaryjnych w województwie olsztyńskim z dnia 27 sierpnia 1960 r., s. 23.

Polski. Władze komunistyczne starały się nadal utrzymywać kontrolę nad społeczeństwem, jednak coraz intensywniej rozwijała się podziemna publicystyka. Ukazywały się pisma w drugim obiegu, które ukazywały rzeczywisty stan Polski. Z każdym rokiem w tej dekadzie władze komunistyczne słabły w swym oddziaływaniu na społeczeństwo polskie. Należy tu dodać, że ogromną rolę w kroczeniu do wolności narodu polskiego odegrał Kościół rzymskokatolicki, a przede wszystkim Jan Paweł II.

Problem ten został tu jedynie zasygnalizowany, i to bardzo ogólnie, a z pewnością zastępuje na bardziej szczegółowe badania naukowe w różnych aspektach wiedzy.

LA CENSURE ET LA CONTRÔLE DES TEXTES RELIGIEUX DU DIOCÈSE D'ERMLAND SOUS LE RÉGIME COMMUNISTE

RÉSUMÉ

Les années 1945–1989 en Pologne c'était la période de la lutte du peuple polonais pour la liberté de la parole, de la pensée et pour la dignité personnelle. Les autorités communistes faisaient ses passibles pour subordonner la société en appliquent la restriction de la liberté. Chaque publication et tout les medias etaient examinés, approuvés par la censure.

La période du pouvoir communiste peut d'être partagée en 3 parties. La première contient les années 1945–56 C'étaient l'époque staliniste, la plus restrictive, la plus traquique. Beaucoup de patriotes polonais ont consacré sa vie pour que la Pologne soit independante.

Les années 1956–81 presentent la deuxième étape de l'histoire polonaise après la guerre. Les autorités menaient la lutte contre la liberté dans la manière plus raffinée avec ruse. La méthode du travail des fonctionnaires était plus efficace, plus habile. Les agents de la police bien dressés, bien instruits pouvaient surveiller avec l'aisance tout les domaines de la vie.

La troisième étape — les années 1981–89, la période après la naissance de la „Solidarność” consiste à la lutte pour la souveraineté de la Pologne. Malgré les efforts des autorités c'était impossible de contrôler entièrement la vie du peuple. Les imprimeries clandestins editaient de plus en plus publications pour demonstrier la situation réelle. Ça entraînait l'affaiblissement de l'influence du pouvoir sur la société polonaise.

Il faut souligner la rôle gigantesque de l'Eglise Catholique avec le Pape Jean Paul II dans la poursuite du peuple polonais vers la liberté.